

tijdschrift voor werk, inkomen en zorg

whitepaper - oktober 2019

sociaalbestek

Extra whitepaper

Armoede en schulden doorgrond

Hoe kan de uitvoering helpen ontstressen? • Knelpunten in de overheidsincasso bij zwerfjongeren - onderzoek en praktijk • De vooruitzichten voor 2020 voor minima

Gedragsinzichten toegepast in de incassopraktijk

Zit je in de financiële stress, dan kun je je minder goed concentreren en minder goed plannen en de juiste keuzes maken. Hoe komt dat en wat kun je er tegen doen? En vooral: hoe kan de uitvoering cliënten helpen ontstressen en juiste keuzes maken? Minou van der Werf en Gea Schonewille van het Nibud zochten het uit en pasten het toe in een experiment.

DOOR Yvette Bommelé

De rode draad was de vraag hoe je vanuit de theorie kan kijken naar verschillende typen mensen en hun omgang met geld, leggen Van der Werf en Schonewille uit over de achtergrond van het experiment.¹ 'En vervolgens wat je vanuit die wetenschap kunt doen om hen te helpen om hun gedrag in betere banen te leiden', zegt Schonewille. Ze maakt dit concreet door een voorbeeld te geven uit haar jeugd. 'Mijn ouders hadden vroeger een dak- en thuislozenopvang aan huis. We woonden in Friesland, in een grote boerderij met een stuk of acht slaapkamers. En buiten stonden nog vijf blokhutten. Onze gasten, zo noemden we ze, mochten er drie maanden blijven wonen voordat ze weer de maatschappij in gingen. Maar in de praktijk kwam het voor dat mensen veel langer bleven. Nu zou je dit een tussenvoorziening noemen. In al die jaren hebben we heel verschillende typen mensen bij ons gehad. En al jong zag ik hoe moeilijk het voor sommige mensen is om met geld om te gaan.'

Brugwachter

Aan de hand van de gasten Jan, Bert, Bianca illustreert Schonewille de psychologische effecten van geldgebrek. 'Jan is mijn favoriete gast. Ik denk ook die van mijn vader, want hij heeft twee jaar bij ons gewoond. Jan kan niet goed met geld omgaan. Daarom is mijn vader een soort bewindvoerder voor hem gewor-

Gea Schonewille

den. Net als wij krijgt Jan iedere week zakgeld. Wat dezelfde dag wordt uitgegeven in de kroeg en de rest van de week heeft hij dus niets. 'De tweede gast, die symbool staat voor een ander type geldgedrag, is Bert. 'Bert is wat jonger dan Jan, hij is begin dertig. Hij heeft vastgezeten voor diefstal. Dat hebben we ook geweten, want hij heeft het slotje van mijn vaders wijnkelder open weten te maken. 's Nachts dronk hij wijn uit de door mijn vader gebottelde flessen. Hij dronk ze voor de helft leeg, vulde het weer aan met water en deed een nieuwe kurk op de fles. Dit ging lang goed. Tot mijn ouders de wijn wel erg waterig vonden. En dan hebben we nog Bianca. Eigenlijk een heel gewoon mens, vind ik. Ze is arbeidsongeschikt geraakt en kon haar huur niet meer betalen. Daarom woont ze bij ons. Bianca heeft veel last van geldstress en

Minou van der Werf

een kort lontje. Op de dertiende van de maand wordt haar uitkering gestort en dan stormt ze naar de bank om daar al haar geld op te nemen. Dan heeft ze het contant, houdt het bij zich en bewaakt het streng. Zodat niemand er beslag op kan leggen of er op een andere manier aan kan komen.'

Voor Schonewille illustreert het gedrag van deze drie gasten de inzichten uit de literatuur over schulden en het effect van geldstress op gedrag. De verleidingen die overal aanwezig zijn en waaraan je geen weerstand kunt bieden: in het geval van Bert de wijn en het stelen. Bij Jan is dat de gerichtheid op de korte termijn: het weekgeld dat de eerste dag al op gaat in de kroeg. En bij Bianca uit de stress zich in wanhoop en de behoefte om controle terug winnen door direct al haar geld op te nemen en het te bewaken.

Aanpassingsvermogen

Van der Werf maakt het bruggetje naar de theorie. Drie boeken zijn belangrijk voor het begrijpen van het gedrag van mensen met geldstress. 'Allereerst het boek *Thinking, fast and slow* van Kahneman. Dit leert ons dat mensen eigenlijk op twee manieren informatie verwerken en beslissingen nemen. De eerste manier is een snel denkproces. Dit proces leunt met name op onze intuïtie, automatismen, emoties, impulsen, associaties en gewoontes. We worden in dit denkproces ook sterker gestuurd door onze omgeving. Het is een automatisch systeem: met dat systeem lopen we, lezen we, maken we inschattingen van grootte. Het stuurt gewoontegedrag. De tweede manier is een langzamer denkproces, een meer reflectief systeem. Daarbij verwerken we informatie op een systematische wijze, wegen we voor- en nadelen van bepaalde keuzes tegen elkaar af. Deze manier van denken vergt echter veel mentale capaciteit.' Zo is Jan een voorbeeld van het gewoontegedrag, vult Schonewille aan. 'Jan loopt met zijn zakgeld als een soort automatisme naar de kroeg en gaat daar biertjes bestellen. Dit zie je ook bij mensen die werkloos zijn geworden. Deze gaan er gemiddeld zo'n drie- tot zeshonderd euro in inkomen op achteruit. Dat vraagt aanpassingsvermogen. Bij mensen in de WW zie je dan ook dat zij in de eerste

maanden veel meer moeite hebben met rondkomen dan na verloop van tijd. Men moet het uitgavenpatroon dat men gewend is weer aanpassen.'

Effecten van geldzorgen

Als tweede boek met relevante inzichten in wat stress doet met gedrag, noemt Van der Werf het bekende boek *Scarcity* van Mullainathan en Shafir. 'De les uit dit boek is dat het ervaren van financiële schaarste, armoede, geldgebrek, schulden, mentaal heel erg belastend is voor je hersens en leidt tot een andere manier van denken en beslissingen nemen. Je kunt je hersens met je mobiel vergelijken, die wordt trager naarmate hij voller zit met apps. Als je geen tekort ervaart, je hebt genoeg gegeten, tijd zat en geen financiële zorgen, dan kun je al je hersencapaciteit gebruiken voor een taak. Je hoofd is leeg van zorgen, je hebt ruimte in je

Het Nibud doet al geruime tijd onderzoek naar de psychologische effecten van schaarste. Van der Werf: 'We zien vier belangrijke effecten bij mensen met geldzorgen: het gevoel dat je geld tekort komt, piekeren en je zorgen maken over geld, het vooral bezig zijn met de korte termijn, het hier en nu. En ten slotte het ervaren van gebrek aan controle over je financiële situatie.' Ze heeft samen met professor Van Dijk van de Universiteit Leiden en de Nibud-leerstoel economisch keuzegedrag en met doctor Van Dillen een meetinstrument ontwikkeld die deze vier aspecten meet.² Vervolgens hebben ze gekeken naar de relatie met de cognitieve executieve functies, het vermogen en de vaardigheid om systematisch te werken, doelgericht te handelen en rationele beslissingen te nemen. 'Uit ons onderzoek blijkt in de eerste plaats dat mensen met meer financiële stress bijvoorbeeld minder goed hun aandacht kunnen vasthouden en sneller afgeleid zijn door irrelevante zaken. Kortom: meer financiële stress, minder focus', aldus Van der Werf. Verder blijkt dat hoe meer financiële stress des te minder goed mensen in actie kunnen komen en bepaald gedrag kunnen plannen. 'Kortom, meer financiële stress, minder planning. Ten derde is het zo dat mensen met meer financiële stress minder goed zijn in het controleren en monitoren van hun gedrag. Ze reageren eerder impulsief en vergeten allerlei dingen, raken papieren kwijt, et cetera. Kortom: meer financiële stress, minder zelfcontrole.'

Keuzesituaties

De verminderde werking van deze cognitieve functies kunnen ervoor zorgen dat een al problematische financiële situatie verder verslechtert. Maar er is nog meer, zo wijst ander

'Hoe meer financiële stress, hoe minder zelfcontrole.'

hoofd. Maar heb je een tekort aan iets, dan gaat daar een groot deel van je aandacht naartoe. Een deel van je hersencapaciteit is daardoor in beslag genomen. Je hebt niet genoeg ruimte in je hoofd en daardoor kun je je minder goed richten op andere dingen.'

recent onderzoek van het Nibud uit. 'We hebben financiële stress gemeten bij een grote representatieve steekproef van de Nederlandse bevolking', vertelt Van der Werf. 'En we hebben gekeken naar een aantal andere aspecten die relevant zijn voor financieel gedrag. Uit dit onder-

zoek blijkt dat mensen die meer financiële stress ervaren, sterk geneigd zijn financiële informatie te vermijden en financiële beslissingen uit te stellen. Zij zijn ook wat meer geneigd om risico's te nemen. Bijvoorbeeld op het gebied van gezondheid of op sociaal gebied. Bijvoorbeeld door het hoogste eigen risico te kiezen voor de zorgverzekering, terwijl er geen spaargeld is om dat op te vangen indien nodig.' Terug naar de boeken, de theorie. 'Uit het eerste boek weten we nu dus nu dat veel van ons gedrag automatisch gaat, zonder erover na te denken', zegt Schonewille. 'Uit het tweede boek weten we dat mensen met schaarste minder goed kunnen focussen, plannen, impulsen kunnen bedwingen. Het derde boek dat belangrijk is om gedrag te kunnen begrijpen, en dus ook te kunnen beïnvloeden, is EAST van het Britse Behavioural Insights Team. Zij zoeken de verklaring van onze keuzes onder andere in hoe keuzesituaties zijn vormgegeven. Schaarste leidt tot minder systematisch denken en we gaan dan meer af op kenmerken van onze omgeving. We moeten dan zorgen dat de financiële keuzesituaties waarmee we mensen confronteren zo zijn vormgegeven, dat het makkelijk is om goede beslissingen te nemen en juist moeilijk om slechte beslissingen te nemen. EAST staat dan ook voor easy, attractive, simple, timely.'

GAST

Dat brengt ons bij het bruggetje naar de praktijk. Hoe maak je het voor mensen met geldstress zo gemakkelijk mogelijk om het gedrag te kiezen dat voor hen het beste is? 'Bij het Nibud hebben we dit vertaald in het GAST-model', vertelt Schonewille. 'Daarbij hadden we de gasten in de opvang van mijn ouderlijk huis in gedachten: behandel je cliënt of klant als GAST. GAST staat voor gemakkelijk, aantrekkelijk, sociaal en timing.' Het model is toegepast in een experiment dat in opdracht van het incasso- en gerechtsdeurwaardersbureau Flanders werd uitgevoerd. 'De vraag was hoe we het betaalgedrag van klanten met deze GAST-elementen konden verbeteren.' Van der Werf licht toe hoe het experiment is aangepakt: 'We hebben de debiteuren ingedeeld in vier groepen, die vergelijkbaar zijn op een aantal

achtergrondkenmerken, zoals leeftijd en hoogte van de schuld. De eerste groep is de controlegroep, daar veranderde niets in de incassoprocedure. Klanten werd hierin gevraagd om binnen vijf dagen hun achterstand te betalen. Voor de andere groepen hebben we de sommatiebrief versimpeld. Ook staat daarin nu duidelijk dat je kunt bellen bij vragen of als je niet betalen kunt.' Bij groep twee was dit de enige verandering, de procedure van betalen bleef hetzelfde. 'De derde groep kreeg als extra een optie om zelf de betaaldatum binnen de eerstkomende dertig dagen te

---

'Het merendeel van de betalingen wordt rond de twintigste van de maand gedaan.'

---

bepalen', legt Van der Werf verder uit. 'Je inkomen en toeslagen komen immers op verschillende momenten binnen, de betaalmomenten van de vaste lasten lopen daarmee niet gelijk op. Door klanten keuzevrijheid te geven over de betaaldatum kan de betaling afgestemd worden op de persoonlijke financiële situatie. Dit zal daarom bij kunnen dragen aan tijdige betaling. En de vierde groep kreeg bovendien als service per sms op de betaaldatum een herinnering toegestuurd met een betaallink.'

Opvallende uitkomsten

De uitkomsten van dit experiment zijn opvallend, aldus Van der Werf. 'We hadden verwacht dat er sneller en beter betaald zou worden nu we het gemakkelijk hadden gemaakt. Maar dat is in de drie maanden van het experiment nog niet zichtbaar. Een mogelijke verklaring is dat de klanten gewoonweg het geld niet hebben. Wanneer ze moeten betalen, maakt dan weinig verschil, omdat er waarschijnlijk nog meer schulden liggen te wachten. Voordat het incassobureau wordt ingeschakeld is er natuurlijk al het een en ander aan de hand. En ondanks het feit dat klanten een eigen betaaldatum konden kiezen, hebben we het niet mogelijk gemaakt om ook een betalingsregeling aan te vragen. Wellicht dat dit tot wel meer actie had geleid.' Volgens Van der Werf heeft het experiment toch een zeer waardevolle opbrengst: de mening van

de klanten over de geboden service, de keuzevrijheid van de betaaldag, blijkt erg positief. 'Ze vonden het fijn dat werd meegedacht. Een andere waardevol inzicht, is dat we zien dat het merendeel van de betalingen rond de twintigste van de maand wordt gedaan. Als het voor een schuldeiser dus niet mogelijk is om een flexibele betaaldatum aan te bieden, dan is het wellicht wel de moeite waard om met sommaties bij dit inzicht aan te sluiten, zodat mensen gevraagd wordt om te betalen op een moment dat de kans groter is dat het ook daadwerkelijk kan.'

Schonewille concludeert: 'De gedragswetenschappen geven inzichten in hoe mensen financiële keuzes maken, hoe geldstress werkt en wat daar de gevolgen van zijn. Dit biedt ons tal van handvatten om de dienst- en hulpverlening beter in te richten. Aan de ene kant om de burger in geldnood te ontstressen en het gemakkelijker te maken om te voldoen aan bepaalde financiële verplichtingen. Daarmee voorkom je escalatie van de persoonlijke situatie.' Aan de andere kant levert dit ook winst op voor onze maatschappij, sluit Van der Werf af: 'Niet alleen door een besparing op de kosten van schuldhulpverlening, maar bijvoorbeeld ook doordat schulden productiviteitsverlies met zich meebrengen. En zeker ook doordat het bijdraagt aan het welzijn van burgers en de kwaliteit van leven.' ■

Yvette Bommeljé is redactievoorzitter van Sociaal Bestek en eigenaar van Yvet Bommeljé onderzoek en advies.

Noten

1. Schonewille, G., van der Werf, M., Kunkel, D. (2019). Timing, is everything: how to stimulate debtors to pay up. Nibud. Minou van der Werf is senior wetenschappelijk medewerker van het Nibud, Gea Schonewille werkte tot eind september kort bij het Nibud.
2. Van Dijk, W. W., Van der Werf, M. M. B., & Van Dillen, L. F. (2019). [Psychological Inventory of Financial Scarcity]. Ongepubliceerde ruwe data.

Onderzoek naar maatwerk voor zwerfjongeren met schulden

Kwetsbare groepen als zwerfjongeren kampen met grote problemen. Ze hebben vrijwel allemaal schulden, ook bij overheidsorganisaties. Rigide incassoprotocollen verergerden tot voor kort de problemen meer dan dat zij deze oplosten. Met de Brede Schuldenaanpak en de Rijksincassovisie komt daarin verandering. Maar vooralsnog zijn er ook nog knelpunten, zo blijkt uit onderzoek van Regioplan.

DOOR Bob van Waveren en Marjolein Bouterse

Nederland kent een fors aantal zwerfjongeren: het CBS raamt het aantal op 1 januari 2016 op 10.700. Recent onderzoek leert dat het overgrote deel van hen problematische schulden heeft (Smulders, Bunt, Van Eerten & Mak, 2018).¹ Naar schatting heeft de helft tot driekwart schulden met een gemiddelde hoogte van vijfduizend euro (Movisie/SZN, 2016).² Het aanpakken van de schuldenproblematiek van deze doelgroep is ingewikkeld: het ontbreekt hen veelal aan een vast woonadres en vaak verkeren zij in instabiele situaties waarin voortdurend nieuwe schulden worden gemaakt. De overheid is een belangrijke schuldeiser van deze doelgroep.

Incassopauze

Sinds enige tijd wordt er het nodige in het werk gesteld om de kwaliteit van de overheidsincasso te verbeteren. Zowel de Brede Schuldenaanpak als de Rijksincassovisie hechten veel belang aan en zetten stevig in op het bevorderen van maat-

In de afgelopen jaren hebben overheidsorganisaties CJIB, CAK, Belastingdienst, DUO en UWV – ieder voor zich – vormen van maatwerk ontwikkeld die ook toepasbaar (kunnen) zijn voor zwerfjongeren. Voorbeelden hiervan zijn gespreide betalingen, individuele betalingsregelingen en het instellen van een incassopauze voor direct opeisbare schulden. Wie welke vorm(-en) van maatwerk aanbiedt is echter niet erg duidelijk, niet onder de hulpverleners en burgers, maar vaak ook niet onder de overheidsorganisaties zelf. Evenmin is er een beeld van de ervaringen die in de praktijk met maatwerk worden opgedaan.

Dergelijke kennis is van belang om de dienstverlening aan probleemgroepen als zwerfjongeren te verbeteren. Om die reden heeft het ministerie van SZW onderzoek laten doen door Regioplan.³ De belangrijkste uitkomsten presenteren we in dit artikel. Belangrijk om te noemen is dat het onderzoek naast een rapport ook een serie wegwijzers heeft opgeleverd. De wegwijzers bevatten een

zijn primair bedoeld voor (schuld) hulpverleners.

Proces

Het incassoproces van de organisaties valt op te delen in twee fases: in de eerste fase wordt de debiteur geïnformeerd over de openstaande vordering en verzocht deze zo snel mogelijk terug te betalen. Een verschil in deze fase is dat bij sommige instanties, waaronder het CJIB, het te betalen bedrag ondertussen oploopt, terwijl het bij andere instanties gelijk blijft. Een tweede verschil in deze fase is de communicatie over de mogelijkheden tot het treffen van een betalingsregeling. Bij het terugbetalen van toeslagen bij de Belastingdienst kan men automatisch starten met een standaard betalingsregeling, terwijl men bij bijvoorbeeld DUO zelf contact op moet nemen voor een betalingsregeling.

In de tweede fase, de incassofase, wordt betaling afgedwongen. Overheidsorganisaties gebruiken daarvoor hun (bijzondere) incassobevoegdheden. Bijvoorbeeld: de Belastingdienst en CJIB kunnen daartoe bank- of inkomensbeslag leggen en UWV kan een loonvordering starten. DUO en CAK laten het innen van achterstallige betalingen over aan het CJIB. Dit laatste komt voort uit de Rijksincassovisie; de bedoeling is dat het CJIB het overzicht krijgt over schulden bij de verschillende overheidsorganisaties en daarvoor maar één deurwaarder stuurt.

Zwerfjongeren verkeren vaak in instabiele situaties waarin ze voortdurend nieuwe schulden maken.

schappelijk verantwoorde overheidsincasso. Hoewel deze beleidsinitiatieven niet exclusief gericht zijn op probleemgroepen, zijn zij zeker ook voor hun relevant.

overzicht van het incassoproces en van de mogelijkheden voor maatwerkdienstverlening voor elk van de vijf genoemde overheidsinstanties. De wegwijzers

Regelingen

De overheidsorganisaties blijken twee vormen van maatwerk te onderscheiden. Ten eerste is er het gestandaardiseerde maatwerk: dit maatwerk is onder bepaalde voorwaarden voor iedereen te ontvangen. Hieronder vallen de standaard betalingsregelingen en de regelingen die berekend worden aan de hand van de vastliggende normen voor betalingscapaciteit. Het aanvragen van kwijtschelding bij de Belastingdienst en uitstel van betaling bij het CJIB vallen ook onder gestandaardiseerd maatwerk. Binnen het gestandaardiseerd maatwerk valt nog onderscheid te maken tussen maatwerk dat voor iedereen verkrijgbaar is (ongeacht inkomen en vermogen) en maatwerk dat onder bepaalde voorwaarden geboden wordt (bijvoorbeeld een betalingsregeling gebaseerd op inkomen). De tweede vorm van maatwerk is het persoonspecifieke maatwerk: voor die gevallen waarin meerdere urgente problemen samenlopen, eerdere oplossingen niet gewerkt hebben en de problemen door de complexiteit niet kunnen worden opgelost met de reguliere procedures, wordt er gezocht naar een op het individu toegesneden oplossing. De schuldenaar moet dan wel echt gemotiveerd zijn om mee te werken aan de oplossing. Dit maatwerk is lastiger te omschrijven, juist omdat er niet precies vastligt wat er wel en niet mogelijk is: er wordt per situatie naar

Stella-teams van de Belastingdienst

Met de Stella-teams biedt de Belastingdienst een voorziening voor burgers in de knel. Wanneer een burger in een schrijvende situatie verkeert en niet in staat is gebleken om via de reguliere kanalen van de Belastingdienst hiervoor een oplossing te bewerkstelligen, kan de burger of diens hulpverlener een beroep doen op een medewerker van het Stella-team. Vaak zijn in dergelijke situaties meerdere middelen (inkomstenbelasting, toeslagen) en meerdere jaren met elkaar vervlochten geraakt. Het vergt maatwerk om dergelijke situaties weer 'op de rit' te helpen. De Stella-medewerkers beschikken over instrumenten, bevoegdheden en kennis om tot dergelijk maatwerk te komen.

een oplossing gezocht. De uitvoering van deze vorm van maatwerk ligt bij de organisaties in teams die zich bezighouden met schrijvende en complexe situaties, zoals het Stella-team van de Belastingdienst (zie kader).⁴

Onbekend

Met uitvoerders bij de vijf overheidsorganisaties en met (schuld-)hulpverleners is gesproken over de ervaringen die zij in de praktijk met beide vormen van maatwerk opdoen. Zij melden drie knelpunten. Knelpunt 1 is de onbekendheid met het maatwerk. Hulpverleners blijken wel goed bekend te zijn met de mogelijkheden die er zijn voor het gestandaardiseerde maatwerk, maar ze merken dat dit vaak niet passend is voor de doelgroep zwerfjongeren. De schuldsituatie van zwerfjongeren is dermate problematisch en complex dat de aan vaste voorwaarden gebonden mogelijkheden niet van toepassing blijken. Maar de bekendheid van hulpverleners met vormen van gepersonaliseerd maatwerk is veel kleiner. En voor degenen die er bekend mee zijn, is een volgend knelpunt dat zij deze teams vaak niet zelf kunnen bereiken en daarmee afhankelijk worden van interne doorverwijzing. Dit gaat niet altijd goed, want aan het bestaan van deze teams wordt – ook intern – niet bij alle organisaties veel ruchtbaarheid gegeven. Dit gebeurt meestal vanuit de vrees dat deze teams anders overvraagd worden. Een van de schuldhulpverleners uit het onderzoek verwoordt het zo: 'Het ligt er een beetje aan wie je aan de telefoon hebt. Soms is het heel star: afspraak is afspraak, dus ik kan niet naar de volgende stap in het stroomschema. Maar soms tref ik wel mensen die advies geven en meedenken. Maar er lijkt geen beleid op te zijn.' Het Stella-team van de Belastingdienst kan hier gelden als een goed voorbeeld: het is goed bekend en bereikbaar via een e-mailadres. Om iets aan dit knelpunt te doen, kan het helpen om de bekendheid met de maatwerkregelingen te verbeteren. De wegwijzers die bij dit onderzoek zijn gemaakt kunnen daaraan bijdragen. Ze zijn beschikbaar via de websites van Divosa, Schouders Eronder, NJI (16-27), Schuldhulpmaatje, Humanitas en Regioplan.

Adres

Knelpunt 2 ontstaat als er geen adres bekend is. Sommige zwerfjongeren laten zich uitschrijven uit de BRP (Basisregistratie Personen). Een van de redenen daarvoor is om deurwaarders of justitie te ontlopen.⁵ Wanneer gedurende de inning van een schuld blijkt dat er geen adres is, dan wordt de inning opgeschort. Voor de jongere zorgt het in die zin voor rust. De overheidsinstanties gaan dan over tot monitoren tot er weer een inschrijving in de BRP is. De zorgverzekering van de zwerfjongere wordt door de zorgverzekeraar opgezegd.

Hulpverleners melden dat een herinschrijving in het BRP een belangrijke eerste stap is in de hulpverlening. Wanneer een zwerfjongere weer ingeschreven staat, kan er weer veel geregeld worden: een uitkering (als er geen ander inkomen is) kan worden aangevraagd, een zorgverzekering afgesloten, eventuele toeslagen kunnen worden aangevraagd, een bankrekening geopend, enzovoorts. Dit kan een drukke en chaotische tijd zijn voor een jongere: er komt in een keer veel op hem of haar af. De hulpverleners proberen meestal zoveel mogelijk te ontzorgen en stabiliseren.

Maar een herinschrijving in het BRP betekent ook dat jongeren weer 'zichtbaar' worden en dat vervolgens automatisch de incassoprocessen weer worden opgestart. Er worden weer brieven en dwangbevelen gestuurd en beslagleggingen uitgevoerd. Zo kan het gebeuren dat een jongere zijn eerste inkomen direct kwijt is aan een inkomens- of bankbeslag. Of dat aangevraagde toeslagen automatisch ingehouden worden ter verrekening met een schuld. Direct geconfronteerd worden met alle schulden en eventueel zelfs met financiële problemen door de beslagleggingen, geeft stress. Een van de schuldhulpverleners: 'Ze krijgen dus ook geen post wanneer ze geen adres hebben. En dan kan je geen schulden regelen. Als ze een adres krijgen, komt alles in één keer binnen. Dat doet veel met de stress van de jongeren. (...) Dan heb je een postadres en een bankrekening: de Belastingdienst vordert meteen uitkeringen en bankrekeningen. Dat is echt wel een gedoe.'

Dit alles kan ervoor zorgen dat een zwerfjongere direct weer in een instabiele situatie belandt of zelfs de hulpverlening weer uitgaat.

Wat hier kan helpen, is voorkomen dat onmiddellijk na herinschrijving in de BRP de ‘incassomachine’ weer gaat draaien. Een overgangperiode van enkele weken kan de zwerfjongeren en hun hulpverleners ruimte bieden om daarin wat essentiële zaken te regelen.

Toegang

Knelpunt 3 is de gebrekkige toegang tot schuldhulp. Uit het eerder genoemde onderzoek van Smulders, Bunt, Van Eerten & Mak (2018) blijkt dat zwerfjongeren regelmatig niet in aanmerking komen voor de reguliere gemeentelijke schuldhulpverlening, omdat er geen adres is, er geen inkomen is, de situatie onvoldoende stabiel is of zij nog stude- rend zijn. Zwerfjongeren vallen dan tussen wal en schip: hun schulden kunnen niet afzonderlijk geregeld worden door betalingsregelingen, maar ook niet tegelijk in een schuldregeling. Deze situatie kan voor veel stress zorgen: er komen steeds brieven met verhogingen en voor beslaglegging binnen, zonder dat er de mogelijkheid is daarop te handelen. In verschillende gemeenten zijn er projecten gestart speciaal gericht op het

De schulden van zwerfjongeren kunnen niet afzonderlijk geregeld worden, maar ook niet tegelijk in een schuldregeling.

al royaal zijn. Vanuit dat oogpunt dachten we: we bieden 25 procent (of zelfs meer) en beloven dat het binnen twee weken op de rekening van de schuldeiser staat. Wij kopen de schuld dus over. Hoewel wat we boden beter was dan normaal in het minnelijke traject, hadden we de grootste moeite het rond te krijgen, omdat het niet conform de regels van de NVVK was. Hier

onbedoelde effecten leiden voor financieel kwetsbare burgers zou er van de hoofdregel afgeweken moeten kunnen worden en maatwerk voor die specifieke situatie worden geleverd.’ ■

Marjolein Bouterse en **Bob van Waveren** werken bij Regioplan Beleidsonderzoek.

Schuldhulpverleners hebben grote moeite om akkoord te krijgen van de overheidsinstanties.

regelen van de schulden van kwetsbare (zwerf)jongeren.⁶ De bedoeling van deze pilots is om jongeren die tussen de wal en het schip vallen toch in een schuldregeling te krijgen. De voorstellen die aan schuldeisers worden gedaan in deze pilots voldoen echter vaak niet aan de richtlijnen zoals die door de NVVK zijn opgesteld.⁷ Veel overheidsschuldeisers houden zich in de beoordeling van aanvragen voor schuldregeling wel aan de NVVK-richtlijnen, ook bij de pilots. De schuldhulpverleners hebben grote moeite om voor de schuldregelingen voor deze groep alsnog een akkoord te krijgen van de overheidsinstanties. Een schuldhulpverlener zegt: ‘We merkten dat het moeizaam ging om afspraken te maken met schuldeisers, omdat we niet conform de spelregels van de NVVK handelden. In een regulier schuldhulpverleningstraject bieden we hun vaak maar twee tot vier procent van de schuld, bij een minnelijke regeling kan dat

en daar was maatwerk wel mogelijk, maar met heel veel haken en ogen, met name bij de overheidsinstellingen. Het viel ons zwaar tegen.’

Specifiek voor studerende zwerfjongeren is het niet mogelijk om schulden bij DUO tegen finale kwijting mee te laten lopen in de schuldregeling als er ook studiefinanciering wordt ontvangen. Dit kan een belemmering zijn om een schuldtraject in te gaan tijdens de studie, terwijl de schuldensituatie dermate problematisch is dat wachten tot de studie klaar is zeer ongewenst is. Als tussenoplossing worden de schulden bij DUO nu drie jaar bevroren en moeten die na de looptijd van de regeling alsnog betaald worden.

Voor de aanpak van dit derde knelpunt kan de oproep van de Nationale ombudsman (2019:18)⁸ bedoeld zijn: ‘Wanneer wetten en regels in de uitvoeringspraktijk tot ongewenste of

Noten

- 1 Smulders, L.M., S. Bunt en J.J.C. van Eerten (2018). *Rapportage onderzoek zwerfjongeren en schulden*. Utrecht: Labyrinth.
- 2 Movisie/SZN (2016). *Factsheet zwerfjongeren*. Utrecht.
- 3 Bouterse, M. en R.C. van Waveren (2019). *Maatwerk bij schulden van zwerfjongeren*. Amsterdam: Regioplan.
- 4 Het CAK neemt een bijzondere positie in: alle regelingen worden met de zorgverzekering getroffen en de schuld die uiteindelijk bij CAK openstaat wordt kwijtgescholden.
- 5 <https://www.sociaalweb.nl/blogs/spookjongeren-in-nederland-een-overzicht>. Geraadpleegd op 25 maart 2019.
- 6 De pilots zijn beschreven in het eerder genoemde onderzoek van Smulders, L.M., S. Bunt en J.J.C. van Eerten (2018). *Rapportage onderzoek zwerfjongeren en schulden*. Utrecht: Labyrinth.
- 7 +8 Nationale ombudsman (2019). *Invorderen vanuit het burgerperspectief*. Den Haag.

De wegwijzers die bij het onderzoek zijn gemaakt zijn beschikbaar via de websites van Divosa, Schouder Eronder, NJI, Schuldhulpmaatje, Humanitas en Regioplan.

Regioplan benoemt drie knelpunten bij het verbeteren van overheidsincasso bij zwerfjongeren.¹ We leggen ze voor aan een casemanager en een schuldhulpverlener die dagelijks met deze doelgroep te maken hebben. Herkennen zij de knelpunten? Zijn er nog meer? En vooral, hoe valt er omheen te werken?

DOOR Tea Keijl

Interview met schuldhulpverlener en casemanager

'Overheidsinstanties geven te weinig ruchtbaarheid aan hun maatwerkregelingen'

Didier van Damme werkt in de regio Bergen op Zoom als casemanager zwerfjongeren bij de welzijnsorganisatie WijZijn Traverse Groep. Zijn dagelijks werk bestaat uit het begeleiden van jongeren tussen de 18 en 23 jaar zonder vast woonadres. 'Dat kan betekenen dat ik de opvang in het eigen netwerk zo veel mogelijk probeer te stabiliseren. Bijvoorbeeld door afspraken te maken met mensen uit het netwerk. Die willen vaak best helpen, maar dan moeten de grenzen en afspraken wel helder zijn. Het kan dan helpen als duidelijk wordt hoe lang iemand blijft. Bij jongeren die door hun ouders uit huis zijn gezet, probeer ik een doorstart te maken thuis. Vaak is dat totdat de jongere zelfstandig kan gaan wonen, al dan niet met begeleiding.'

Het overgrote deel van de jongeren waarmee Van Damme werkt, heeft geldzorgen. '99% heeft financiële problemen. Het zijn vaak jongeren zonder inkomen of met een instabiel inkomen.' Voor deze jongeren zijn de eerste basisbehoeften – net als voor iedereen – een dak boven het hoofd en eten en drinken. In geval van schulden weten ze vaak wel dat die er zijn, zegt Van Damme, 'maar ze hebben gewoon

Didier van Damme

Peter Heeren

De drie knelpunten uit het rapport van Regioplan

- **Onbekendheid en ontoegankelijkheid maatwerk.** Er bestaan twee soorten maatwerk: standaardmaatwerk en gepersonaliseerd maatwerk. De casussen van zwerfjongeren zouden bij het gepersonaliseerde maatwerk moeten komen, maar deze zijn nauwelijks bekend en bovendien onvoldoende toegankelijk.
- **Geen adres.** Om regelingen te kunnen treffen met schuldeisers, is een adres vrijwel altijd een vereiste. Maar staat een jongere eenmaal weer ingeschreven in de BRP, dan starten de overheidsorganisaties per direct met het innen van schulden, bijvoorbeeld met een beslag op de uitkering.
- **Gebrekkige toegang schuldhulp.** Zwerfjongeren komen vrijwel nooit in aanmerking voor de reguliere gemeentelijke schuldhulpverlening. Gemeenten die hun schuldhulptrajecten wel voor deze groep open stellen in pilots met creatieve oplossingen, vangen vaak bot bij de landelijke uitvoeringsinstanties. Die gebruiken als argument vaak dat deze pilots niet voldoen aan de spelregels van de vereniging van schuldhulpverleners NVVK. De NVVK werkt momenteel aan een nieuw kwaliteitssysteem, waarbij onder meer deze regels worden aangepast.

Om orde op zaken te kunnen stellen is een inschrijving in de basisregistratie personen nodig. Om te voorkomen dat jongeren afglijden in de criminaliteit, zouden gemeenten coulant kunnen zijn en een tijdelijk briefadres kunnen geven.

geen ruimte in hun hoofd om daar mee bezig te zijn, laat staan dat ze financiële ruimte hebben.'

Briefadres

Een inkomen regelen staat hoog op de prioriteitenlijst van de casemanager. Daarvoor is het nodig dat de jongere is ingeschreven in de BRP (Basisregistratie Personen). Maar de inschrijving in de BRP is an sich al een complexe aangelegenheid, ervaart Van Damme. Hij herkent daarin zeker het tweede knelpunt dat Regioplan signaleert. Die complexiteit is tweeledig. Deels komt het doordat jongeren zich niet in kunnen schrijven op hun (tijdelijke) verblijfadres van de mensen in hun netwerk. 'Soms verblijft iemand bij een kennis die onder de radar wenst te blijven en niet wil meewerken aan een inschrijfadres. Bijvoorbeeld vanwege criminele activiteiten, angst om gekort te worden op de uitkering vanwege de kostendelersnorm of angst voor korting op toeslagen. Het komt ook voor dat mensen van het verblijfadres veel geld vragen voordat ze mee willen werken aan inschrijving.' Ook angst voor incassobureaus en deurwaarders kan

een rol spelen. Die angst kan zowel bij de jongere zitten als bij het verblijfadres. 'Mensen denken echt dat hun huis binnen de kortste keren leeggehaald wordt als ze een jongere helpen met de inschrijving, weet Van Damme. Hij vertelt dat dit in de praktijk echter wel meevalt. 'We hebben sinds begin dit jaar in onze regio een speciale opvangplek voor jongeren. De jongeren die daar tijdelijk verblijven, staan op dat adres ingeschreven in de BRP. En tot nog toe heb ik nog niet meegeemaakt dat een schuldeiser zich daar meldt.' De tweede reden waarom inschrijven in de BRP ingewikkeld is, ligt erin dat de gemeente in principe wel een briefadres kan toekennen op het adres van de gemeente, maar dat de jongere en de hulpverlener toch geregeld nul op het rekest krijgen. Van Damme: 'Om een briefadres te kunnen krijgen bij de gemeente, moet je aantoonbaar op meerdere plekken verblijven. Als iemand op één adres verblijft, dan zegt de gemeente dat hij zich dus op dat adres in moet schrijven. Maar dat gaat soms gewoon niet, zoals ik net vertelde. Als hij dat zou doen, dan is hij zijn adres of slaap-

plaats kwijt. Ik snap dat gemeenten mensen die onder de radar willen blijven, juist wel in beeld wil krijgen. Maar in dit soort gevallen zou de gemeente wat mij betreft toch een tijdelijk briefadres kunnen geven. Want pas dan kun je orde op zaken stellen met een dak- of thuisloze jongere en voorkomen dat jongeren afglijden in de criminaliteit.'

Kaartenbak

Peter Heeren werkt net als Van Damme bij WijZijn Traverse Groep, maar dan als schuldhulpverlener. Ze treffen elkaar geregeld, bijvoorbeeld als de casemanager zich met een complexe casus bij de schuldhulpverlener meldt. Heeren herkent het eerste knelpunt uit het rapport van Regioplan zeer zeker. 'Het standaardmaatwerk bij de instanties, daar komen de jongeren eigenlijk nooit voor in aanmerking.' Ze hebben vrijwel allemaal meerdere schuldeisers en aantonen dat de schulden niet verwijtbaar zijn, lukt meestal niet. 'Dus komt het er op neer dat je persoonlijk maatwerk nodig hebt. Maar we hebben vaak moeite om daarvoor de juiste personen bij het UWV, CIJB of DUO te

bereiken. Wat vindt Heeren van de Stella-teams van de Belastingdienst, die de onderzoekers van Regioplan noemen als goed voorbeeld? 'Ik ken het Stella-team wel, maar daar geven ze zelf te weinig ruchtbaarheid aan. Als je met het algemene nummer van de Belastingdienst belt, dan kennen ze daar het Stella-team niet eens. Het UWV schijnt een vergelijkbaar team te hebben. Dat hoorde ik toevallig omdat ik wat mensen ken bij de regionale vestiging hier.' Bij het CIJB heeft Heeren een vergelijkbare ervaring. 'Eerst deed ik online een poging om een regeling te treffen, daarna telefonisch. Beide zonder succes. Toen schoot me te binnen dat ik ergens in een kaartenbak nog een speciaal mailadres had dat niet toegankelijk is voor burgers. Dat hielp. Maar toen waren we inmiddels drie maanden verder.'

Codetaal

Van Damme benoemt nog een ander knelpunt, dat raakt aan de ontoegankelijkheid van de persoonlijke maatwerkregelingen. 'Je krijgt tegenwoordig altijd sowieso eerst te maken met frontoffice medewerkers. Die moeten ruggenspraak houden met de backoffice. Het lukt niet om die persoon zelf aan de telefoon te krijgen.' Heeren beaamt: 'Tedereen verschuilt zich achter de regels. Ik hou me ook aan de regels. Maar ik heb ook altijd geleerd dat het boek van de regels achterin een extra pagina heeft. Daar staat op: gebruik je gezond verstand. En bij al die instanties werkt het inderdaad zo. Als je uiteindelijk tot de kern weet door te dringen, tot degene die wel over de situatie mee mag denken, dan blijkt dat je toch altijd tot afspraken kunt komen.'

In het verlengde hiervan wil hij nog een laatste knelpunt onder de aandacht brengen. 'Als gevolg van de AVG kun je tegenwoordig niet meer specifiek over de casus van Jantje of Pietje praten. Je moet dat helemaal in codetaal verwoorden, zodat het verhaal niet is te herleiden tot een bepaalde klant. De instanties zeggen steeds: wij kunnen alleen met Jantje zelf over zijn situatie praten.' ■

Tea Keijl is eindredacteur van Sociaal Bestek en freelance journalist in het sociaal domein.

Noot

1. Zie het artikel van Marjolein Bouterse en Bob van Waveren hiervoor. www.regioplan.nl | Eindrapport-Maatwerk-bij-schuldenzwerfjongeren-Regioplan. 15 april 2019

 stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn stafleu van loghum

 bohn

 bohn stafleu van loghum

 bohn

 bohn stafleu van loghum

 bohn

Minima kunnen slechts een kleine plus noteren voor 2020

De koopkracht van mensen met een smalle beurs stijgt in 2020 licht, zo becijferde het Nibud. Maar deze cijfers blijven achter bij de koopkrachtverbetering van andere huishoudens. Vooral de verschillen met werkenden zijn groot.

DOOR Marjan Verberk

Het Nibud berekende wat de laatste Miljoenennota betekent voor huishoudens met een bijstandsuitkering. Voor 2020 heeft het Nibud voor vier voorbeeldhuishoudens binnen deze groep de koopkrachtcijfers becijferd. Alle vier types huishoudens gaan er licht op vooruit. Ze hebben maandelijks 14 tot 20 euro meer te besteden.

Netto bijstandsuitkering stijgt

De bijstandsuitkering is een netto uitkering en gekoppeld aan het minimumloon. In de plannen van het kabinet is opgenomen dat de belasting-

maand voor alleenstaanden en alleenstaande ouders. Paren krijgen te maken met een extra inkomen van 38 euro per maand.

Dat de verschillen met werkenden groot zijn, komt doordat niet alleen de algemene heffingskorting extra wordt verhoogd, maar ook de arbeidskorting. En bijstandsgerechtigden profiteren daar niet van. Hierdoor gaan werkenden er naar verwachting meer op vooruit dan minima.

Ook de hoogte van de toeslagen beïnvloedt de koopkracht van minima. We zien dat het kabinet voor 2020 de volgende plannen heeft voor minima:

oudergezinnen recht op hebben.

- De zorgtoeslag gaat 5 euro per maand omhoog voor alleenstaanden en alleenstaande ouders. Voor paren stijgt de zorgtoeslag met 8 euro per maand

Uitgaven

Het netto besteedbaar inkomen gaat dus omhoog, maar dat geldt ook voor de uitgaven. De inflatie komt naar verwachting uit op 1,5 procent. Dit percentage is wel lager dan de verwachte inkomensstijging. Dat zorgt ervoor dat het verwachte koopkrachteffect van bijstandsgerechtigden uiteindelijk positief is.

De verwachting is dat de zorgpremie met 3 euro per persoon per maand stijgt. Maar dat staat niet vast; zorgverzekeraars mogen zelf de premie vaststellen. Het kan dus goed zijn dat de uiteindelijke premiestijging hoger uitvalt. Daarnaast gaat de collectiviteitskorting op de basisverzekering van 10 naar 5 procent. En wat betreft de zorgpremie is er voor minima nog een extra onzekere factor. Vaak is het aanbieden van een speciale gemeentepolis onderdeel van het minimabeleid van gemeenten. Maar diverse verzekeraars kondigen aan te gaan stoppen met deze polissen en ook niet alle gemeenten bieden (nog) een dergelijke polis aan. Voor minima die hiervan gebruik maken, is het dus nog

Het netto besteedbaar inkomen gaat omhoog, maar dat geldt ook voor de uitgaven.

tarieven in de eerste schijf hoger worden. Dit leidt tot een daling van het netto minimumloon. Maar er staat wel een extra verhoging van de algemene heffingskorting tegenover. Hierdoor wordt het minimumloon uiteindelijk toch hoger. En daarmee de bijstandsuitkering dus ook. De netto bijstandsuitkering stijgt in 2020 met 2,6 procent. Dit leidt tot 27 euro extra inkomen per

- De huurtoeslag gaat omhoog met 4 euro per maand
- De kinderbijslag stijgt met 1 tot 3 euro per maand
- Het kindgebonden budget neemt toe met 4 euro per maand voor paren en 6 euro per maand voor eenoudergezinnen. Het verschil wordt veroorzaakt door de verhoging van de alleenstaande ouderkop waar een-

Koopkrachtplaatjes gelden niet voor individuele huishoudens. Maar in de praktijk willen mensen zich wel graag herkennen in de voorbeelden.

afwachten hoe dit precies uitpakt. Maar het kan dus nadelige gevolgen hebben voor hun koopkracht.

Onderstaande voorbeelden laten zien hoe de veranderingen van inkomsten en uitgaven voor de verschillende voorbeeldhuishoudens er precies uitzien:

Voorbeeldhuishoudens

In de koopkrachtberekeningen wordt rekening gehouden met alle landelijke

fiscale regelingen en toeslagen. Gemeentelijke ondersteuning wordt niet in deze berekeningen meegenomen. Maar het is voor mensen met een laag inkomen een welkome aanvulling op hun budget. Zoals uit figuur 1 blijkt, zijn de landelijke koopkrachtverbeteringen voor bijstandsgerechtigden beperkt. Daarom blijft gemeentelijke ondersteuning van de groep met een laag inkomen hard nodig.

Niet individueel

Het Nibud werkt met voorbeeldhuishoudens om zo de koopkrachteffecten van landelijk beleid voor een groep huishoudens in kaart te brengen. Het gaat dus expliciet niet om de koopkrachteffecten van een individueel huishouden. Daar zijn koopkrachtplaatjes ook niet voor bedoeld. In de praktijk willen mensen zich altijd wel graag herkennen in de voorbeelden. Er ontstaat dan al snel een gevoel dat de cijfers niet kloppen. Men verwacht in januari de vooruitgang te merken, maar dat is doorgaans niet het geval. In de eerste maanden van het jaar is er vaak sprake van achteruitgang, omdat de koopkrachteffecten op jaarbasis zijn. Dat is voor veel mensen lastig te bevatten, omdat zij voornamelijk op de korte termijn letten. En juist op de korte termijn voelt men de prijsstijgingen, maar niet de inkomensstijgingen.

Verliesaversie

Bijna alle prijsstijgingen worden in januari doorgevoerd (behalve die van de huren); alle hogere rekeningen komen dan tegelijk binnen. Dit zorgt voor een sterke mate van verliesaversie. Het verliezen van geld doet meer pijn dan het geluk van

Figuur 1: Uitgewerkte voorbeelden voorbeeldhuishoudens bijstandsgerechtigden

	Alleenstaand	Eenouder 1 kind	Eenouder 2 kinderen	Paar 2 kinderen
Verandering netto bijstandsuitkering	€ 27	€ 27	€ 27	€ 38
Verandering huurtoeslag	€ 4	€ 4	€ 5	€ 4
Verandering zorgtoeslag	€ 5	€ 5	€ 5	€ 8
Verandering kinderbijslag	-	€ 2	€ 4	€ 4
Verandering kindgebonden budget	-	€ 6	€ 7	€ 3
Verandering totale inkomsten	€ 36	€ 44	€ 48	€ 57
Verandering ziektekostenpremie	€ 3	€ 3	€ 3	€ 6
Verandering overige uitgaven	€ 19	€ 26	€ 30	€ 31
Verandering uitgaven	€ 22	€ 29	€ 33	€ 37
KOOPKRACHT (%)	1,0%	0,8%	0,7%	0,9%
BEDRAG PER MAAND	€ 14	€ 15	€ 15	€ 20

geld ontvangen. In feite moet twee keer het bedrag dat wordt verloren, extra worden verdiend om dat gevoel te keren. En bij voorkeur op hetzelfde moment om de verliesaversie te beperken. Maar het inkomen blijft dus vaak juist aan het begin van het jaar achter. De inkomensstijging volgt vaak pas enige tijd later dan de toename van de uitgaven. Zo kent de bijstand behalve in januari ook in juli een verhoging. En dat terwijl de koopkrachtcijfers jaarcijfers zijn, die rekening houden met de inkomensverhogingen die in de loop van het jaar plaatsvinden. Maar de effecten zijn soms pas merkbaar bij de belastingaangifte een jaar later. En precies die lange termijn is voor veel mensen lastig te bevatten. Bij de bedragen is het Nibud uitgegaan van een inflatie van 1,5 procent. Alle relevante landelijke fiscale regelingen van 2019 en 2020 zijn gebruikt. Er is daarnaast ook vanuit gegaan dat alle toeslagen en inkomensondersteuning worden aangevraagd en dat er geen schulden zijn. Er is geen rekening

gehouden met wijzigingen in de bijzondere bijstand of gezondheidssituatie. De hier genoemde huishoudens zijn slechts voorbeelden, waarbij de situatie simpel is gehouden. Er is geen rekening gehouden met specifieke omstandigheden, bijvoorbeeld aftrek van zorgkosten.

gebeurt er natuurlijk van alles in een huishouden. Promotie, uitstroom naar werk, (gedeeltelijk) stoppen met werken, werkloos raken, gezinsuitbreiding, verhuizing, kinderen naar de middelbare school; het zijn allemaal gebeurtenissen die veel meer van invloed zijn op het

Diverse verzekeraars kondigen aan te gaan stoppen met gemeentepolissen voor minima.

In de voorbeelden zijn bovendien alleen standaard ziektekosten meegenomen.

Statische koopkrachtplaatjes

Het Nibud presenteert altijd statische koopkrachtplaatjes. Dat wil zeggen dat de huishoudsamenstelling gelijk blijft en dat er geen veranderingen optreden in het inkomen van het huishouden als gevolg van meer of minder werken of een andere baan. Op die manier kunnen beleidswijzigingen het beste in kaart worden gebracht. In werkelijkheid

besteedbare inkomen van huishoudens. Als gevolg van bovenstaande aannames zullen huishoudens zich nooit helemaal herkennen in de hier gegeven voorbeelden. De koning heeft het niet voor niets gezegd in de Troonrede: 'De levens van ruim 17 miljoen individuele Nederlanders passen niet in een mal. Geen enkel leven voegt zich naar de mediaan van een statistisch model.' ■

Marjan Verberk is wetenschappelijk medewerker bij het Nibud.

